

Psykologi i AT projekter – fremgangsmåde og metodiske overvejelser

Af Jette Hannibal

Når psykologi indgår i et AT projekt sammen med et andet fag, skal man overveje, hvilken *relevant psykologisk viden* faget kan bidrage med i forhold til det andet fag, således at fagene tilsammen giver en større helhedsforståelse af den 'sag' (problemstilling), som ønskes belyst. Ud fra 'sagen' formuleres en overordnet og fokuseret problemstilling (problemformulering) med et antal underspørgsmål. Disse skal besvares ved hjælp af relevant viden fra de indgående fag. Undervisningen i psykologi har givet indsigt i, hvordan faget arbejder med psykologiske problemstillinger ved hjælp af **teoretiske forklaringer** og **psykologiske undersøgelser**.

Den videnskabelige psykologi har tilknytning til **samfundsvidenskab** (fx social- og kulturpsykologi), **naturvidenskab** (fx neuropsykologi og kognitiv neuropsykologi) og **humaniora** (fx narrativ psykologi, eksistentiel psykologi og psykoanalysen). Der er derfor stor fleksibilitet i forhold til psykologis deltagelse i AT-projekter. Alle vidensområder indenfor den videnskabelige psykologi kan komme i spil i AT alt afhængig af de øvrige fag, som psykologi indgår i et AT projekt med. Psykologi skal forsøge at belyse og fortolke problemstillingen fra en psykologifaglig vinkel. I AT er der krav om refleksion over fagets metoder, dvs. samt reflektere over de metoder, der er brugt i at fremskaffe den anvendte viden. I psykologi vil en refleksion over egen metode i et AT-projekt indebære, at man siger, at der er brugt viden fra lærebøger, videnskabelige artikler, internettet mm. I psykologi er der altså snarere tale om, at man bruger en bestemt *fremgangsmåde* end en egentlig metode i traditionel videnskabelig forstand, når faget indgår i tværfaglig sammenhæng. Der er også relevant at reflektere over, og det kan man godt kalde en metodisk overvejelse. Udover at bruge psykologisk viden skal man som også som en del af sin fremgangsmåde (eller 'metode') anvende **kritisk tænkning** i forhold til den viden,

man bruger. Det betyder kort sagt, at man forsøger at vurdere den psykologiske viden ud fra nogle saglige kriterier.

Fremgangsmåden i AT-projekter

Når psykologi indgår i AT, vil man typisk anvende eksisterende psykologisk viden, som findes i psykologibøger, artikler i tidsskrifter som Psykolog Nyt, Forskningsnyt fra Psykologi eller diverse fagligt orienterede hjemmesider. Det er ikke almindeligt, at man i psykologi selv laver undersøgelser og indsamler empiri i AT-projekter. Det kan dog være en mulighed, hvis man har på psykologi B-niveau, fordi man her har haft mulighed for at lave små feltundersøgelser.

Typisk vil fremgangsmåden i et AT-projekt bestå i *litteratursøgning* for at fremskaffe relevant psykologisk viden. Det er som sagt den metode – eller rettere fremgangsmåde, som man skal gøre rede for i forbindelse med fremlæggelsen til eksamen. Samtidig forventes det, at man i et vist omfang kan gøre rede for og forholde sig til, hvordan den psykologiske viden er fremkommet, dvs. hvilke forskningsmetoder der er brugt, eller hvordan de psykologiske teorier er fremkommet. Her kan det være relevant at vide, om der er tale om teorier med forankring i forskellige teoretiske retninger fx humanistisk, eksistentiel, kognitiv, adfærdspsykologisk, socialpsykologisk eller psykoanalytisk perspektiv. Det har nemlig betydning for den måde, teorier forklarer psykologiske fænomener på. Imidlertid er det ikke altid muligt at finde klart udtrykt information i psykologibøgerne, som kan hjælpe en med de metodiske overvejelser, så her er lidt til brug for den slags.

Psykologi som tværfaglig - og de videnskabelige hovedområder

Som udgangspunkt er psykologi placeret i det samfundsvidenskabelige hovedområde, men faget har et ben i alle tre videnskabelige hovedområder og bruger metoder fra dem alle. Det er fagets genstandsområde og metoder, der karakteriserer et videnskabeligt hovedområde. I AT sammenhæng gælder det, at den valgte sag ofte skal belyses ud fra to hovedområder, og det kan give mulighed for at reflektere over fagenes metoder. Her er en lille kort oversigt over psykologi i forhold til hovedområderne, men det er vigtigt at slå fast, at der er tale om

overordnede tendenser og ikke endegyldige sandheder i denne hurtige gennemgang af metodiske overvejelser.

- Når psykologi er forankret i **humaniora**, er fokus typisk på det enkelte menneske og metoderne ofte hermeneutiske. Det betyder, at man har en fortolkende tilgang, og undersøgelser bygger på kvalitative data fra interview eller observationer. Kvalitative data kaldes til tider 'bløde data', fordi de lægger op til beskrivelser, fortolkninger, fortællinger, holdninger snarere end forklaringer. Analyse af data fra kvalitative undersøgelser er ofte baseret på tematisk analyse (også kaldet induktiv indholdsanalyse), dvs. man leder efter bestemte mønstre i data. Kvalitative undersøgelser er som regel induktive, dvs. de starter med at ville undersøge en problemstilling gennem at indsamle data, og analysen af data vil belyse problemstillingen.
- Når psykologi forsøger at generalisere og finde almene lovmæssige sammenhænge, er faget især forankret i **naturvidenskaberne** og den hypotetisk-deduktive eller induktive metode. Den hypotetisk-deduktive metode er karakteriseret ved, at man først opstiller en hypotese, og undersøgelsen skal teste hypotesen for at se, om den kan bekræftes eller forkastes. Den induktive metode starter med observationer, og på baggrund af dem nås en konklusion. Indenfor det naturvidenskabelige hovedområde er metoderne som regel eksperimentelle, kvantitative og reduktionistiske, dvs. har fokus på sammenhængen mellem få variable. Analyse af data sker ved hjælp af statistiske beregninger, og man kan se resultaterne i form af grafer og tabeller.
- Når psykologi er forankret i **samfundsvidenskaberne** beskæftiger faget sig med mennesker i forhold til sociale sammenhænge og samfundsvidenskabelige vilkår såsom økonomi, politiske og kulturelle sammenhænge. Den teoretiske tilknytning til samfundsvidenskaberne ses bl.a. i socialpsykologien og til en vis grad også i kulturpsykologien, i marxistisk inspireret psykologi og socialkonstruktionismen. Metoderne kan være forskellige varianter af kvantitative, kvalitative eller eksperimentelle former af empiriske

undersøgelser. Der kan også være tale om en kombination af flere metoder i en undersøgelse. Det kaldes triangulering

Psykologiske undersøgelser

Metoderne i psykologi omfatter både kvantitative og kvalitative metoder. I de enkelte undersøgelser kan der godt bruges én eller flere forskellige metoder i den samme undersøgelse. Ifølge læreplanernes faglige mål, skal der inddrages psykologiske undersøgelser i undervisningen, og man skal have et elementært kendskab til fagets forskningsmetoder og etiske problemstillinger. Det betyder, at man skal kunne sige noget elementært om undersøgelsen, fx hvordan data er indsamlet, forsøgspersonerne samt give en helt basal vurdering af en metodes styrke og svaghed samt muligheder for at generalisere fra en undersøgelse. I psykologiundervisningen inddrages psykologiske undersøgelser i en bearbejdet form. Der vil altid i et vist omfang være oplysninger om undersøgelsesmetoderne, sådan at man kan leve op til kravet om et elementært kendskab, men der er ikke i psykologi samme krav til viden om metode som der er i læreplanerne til samfundsfag og naturvidenskabelige fag. Når man fx bruger en undersøgelse med data indsamlet gennem interview, kan man sige, at der er tale om selvrapportering, og at der kan være problemer med troværdighed. Hvis der er tale om data fra et laboratorieeksperiment kan man fx pege på det kunstige i sådanne forsøg og forsøge at vise, hvordan det kan have påvirket resultaterne. Det vil også være oplagt at reflektere over, i hvilket omfang man kan generalisere fra resultater i et laboratorieeksperiment til verden uden for laboratoriet.

Psykologiske teorier

Psykologifaget har i høj grad været teoretisk funderet. Historisk fandtes der teorier, som hævdede at kunne forklare alt (fx psykoanalysen), men de store teoriers tid er forbi i psykologi. En del historiske teorier har stadig interesse ud fra en forståelse af en historisk og kulturel kontekst. Fx kan Freuds psykoanalytiske teori bruges til at perspektivere det viktorianske samfunds syn på kvinder. Psykoanalysen har ligeledes haft stor indflydelse på folks måde at fortolke omverdenen på i det

20.århundrede. Man kan med et moderne udtryk sige, at Freud har præget den psykologiske diskurs. Freuds tanker har i høj grad også præget litteraturen. Det er årsagen til, at psykoanalysen i dag er en litterær analysemetode. Imidlertid er Freuds forklaringer ikke en del af den moderne videnskabelige psykologi, men der findes og udvikles stadig psykoanalytisk inspirerede teorier bl.a. indenfor udviklingspsykologien såsom Bowlbys tilknytningsteori, som i høj grad har vist sig levedygtig og frugtbar. I psykologi anvendes ligeledes teorier med biologisk tilknytning (fx cortisol og hukommelsesproblemer), sociologisk (fx Giddens om identitetsdannelse) eller fra humaniora (fx humanistisk teori om selvet). Når man anvender psykologisk teori i et AT-projekt, er det vigtigt at man gør sig klart, hvorfor den anvendte teori kunne være nyttig i forhold til belysning af 'sagen' i det givne projekt.

I psykologiundervisningen arbejdes der altså med mange forskellige teoretiske forklaringer på fænomener, og samtlige teorier indeholder et antal teoretiske begreber. Teoretiske forklaringer er som det siges – teoretiske. Det vil sige, at der ikke er tale om virkelighed men snarere om en *hypotese om virkeligheden*. Dette medfører, at man skal være opmærksom på den fejlkilde, der hedder *bekræftelsestilbøjelighed*, dvs. kun at lede efter det, som bekræfter en teori. Når man analyserer en psykologisk problemstilling såsom kønsroller, vil man skulle vurdere, om teorien er god eller mindre god til at forklare det observerede. Alle teorier er nemlig ikke lige gode til at forklare et fænomen. Teori er *ikke sandhed* - blot en mulighed for *beskrivelse* eller *forklaring*. Kritisk tænkning indebærer, at man skal være i stand til at vurdere en teori, bl.a. ud fra om den er beskrivende, eller i hvilket omfang den kan forklare det fænomen, man undersøger ud fra teorien. Det kan fx ske gennem at se, om der er undersøgelser, som støtter den teoretiske forklaring, eller om teorien giver mening i forhold til det observerede. Ligeledes indebærer kritisk tænkning, at man kan vurdere en teoris styrke og mangler, sådan at man kan sige noget om, hvad teorien kan forklare, og hvad den ikke kan forklare. Det kan betyde, at en teori må afvises og at andre teorier kan afprøves. Hermed lægges der op til teoripluralisme, hvilket betyder at man til tider og må inddrage flere teorier til

at forklare et fænomen, fordi én teori måske kun er i stand til at forklare visse dele af virkeligheden. I nogle tilfælde vil det også være relevant at forsøge at placere en teori idehistorisk, dvs. påvise dens forankring i en historisk eller kulturel sammenhæng.

Konkluderende bemærkninger

Overordnet set vil der i forbindelse med psykologis bidrag i AT-projekter kun kræves en elementær forståelse af de metoder, faget benytter sig af. Man vil som sagt typisk basere sin undersøgelse på viden, som allerede eksisterer, og det er primært denne viden, som man bruger til at undersøge en bestemt problemstilling.

Forholdet mellem de forskellige fags metoder kan måske illustreres af eksemplet med psykologis samarbejde med et sprogfag. Den videnskabelige psykologis genstandsområde er menneskets psyke og adfærd. Fiktive personer i litterære værker er derfor ikke en del af psykologiens traditionelle genstandsområde. I AT projekter kan ses samarbejde mellem humaniora og den samfundsvidenskabelige del af psykologien, fx når man ønsker at belyse en psykologisk problemstilling, sådan som den fremstilles i et litterært værk eller en selvbiografisk skildring. Her kan psykologi bidrage med teorier og begreber, som beskriver den psykologiske problemstilling og inddrage en case eller en psykologisk undersøgelse for at vise, hvordan den videnskabelige psykologi vil forholde sig til problemstillingen. Hvis der er tale om fiktion, har forfatteren bevidst arbejdet med virkemidler for at få en bestemt persontegning og problemstilling beskrevet. Fortolkning vil forholde sig til dette univers og persontegning samt virkemidler. Psykologi vil beskrive og forklare problemstillingen ud fra tilgængelig viden, som er fremskaffet gennem forskellige metoder. Der kan være tale om alt fra eksperimenter, interview eller dagbogsnotater. Forskellen mellem de to fags tilgang skal fremgå i analyse, diskussion eller perspektivering i synopsis. Er man i stand til dette, vil man også vise, at man har en forståelse af forskellige fags genstandsområde og metoder, og man vil også være i stand til at sige noget om sin

egen fremgangsmåde (eller metode) i netop dette AT-projekt. Hermed åbnes der mulighed for at perspektivere ens eget projekt til studierapporten og vurdere, hvad netop dette projekt har bidraget med i forhold til forståelse af videnskabsteoretiske problemstillinger.

Oprindeligt bragt i Psykologiinformation april 2009